2015

M. A. Part–I Examination

SANSKRIT

PAPER—I

Full Marks : 100

Time : 4 Hours

The figures in the right hand margin indicate full marks.

Candidates are required to give their answers in their own words as far as practicable.

[First Half – 60 Marks]

1. अधोलिंखितेषु मन्त्रेषु ऋषिच्छन्ददेवता-निर्देशपूर्वकं ।: 8×2

मन्त्रद्वयस्य सायण-दिशा संस्कृत-भाषया व्याख्या कार्या :—

a) अग्निर्होतो कविक्रतुः सत्यश्चित्र श्रवस्तमः ।

देवो देवेभिरागमत् ॥

b) वायवा याहि दर्शति-मे सोमा अरंकृताः ।

तेषां पाहि श्रुधी हवम् ॥

(Turn Over)

c) मित्रं हुवे पूतदक्षं वरुणं च रिशादसम ।

धियं घृताचीं साधन्ता ॥

d) इन्द्रा याहि चित्रभानो सुता इमे त्वायवः

अण्वीभिस्तना पूतासः ।

e) पावका नः सरस्वती वाजेभिर्वाजिनीवती ।

यजं वष्टु धियावसुः ॥

2. अधोनिर्दिष्टासु भाष्यपंक्तिषु कमोश्चित् द्वयोः व्याख्या कार्या — 4×2

a) तस्मिन् सूक्ते प्रथत्यां ऋचोद्वितीयस्यां पवमानेष्टौ स्विष्टकृतो याज्यत्वेन विनियोगः ।

b) अग्नीषोमप्रणयन उप त्वाग्न इत्यादिकोऽनुवचनीयस्तृचः ।

c) प्रातः सवने वैश्वदेवग्रहणाईदूर्वं प्रउगशस्त्रं-होत्रा शंसनीयम् ।

d) आश्विनस्तृचः प्रातरनुवाकस्याश्विने क्रतौ विनियुक्तः ।

अथवा

निम्नलिखितेषु मन्त्रेषु द्वयोः भावार्थः संस्कृतभाषया विलिख्यताम् ।

a) सत्प्रजानमुत चेतो धृतिश्च यज्ज्योतिरन्तरमृतं प्रजासु ।

यस्मान्न ऋते किञ्चन कर्म क्रियते तन्मे मनः शिवसङ्कल्पमस्तु ॥

b) पुरुष एवेदं सर्वं यद्भूतं यच्च भव्यम् ।

उतामृतत्वस्येशानो यदन्नेनातिरोहति ॥

c) नासदासीन्नो सदासीत्तदानीं नासीद्रजो नो व्योमा परोयत् ।

किमावरीवः कुह कस्य शर्मन्नम्भः किमासीद्गहनं गभीरम् ।

d) सत्यं बृहदृतमुग्रं दीक्षा तपो ब्रह्मयज्ञः पृथिवीं धारयन्ति ।

सा नो भूतस्य भव्यस्य पत्न्युरुं लोकं पृथिवी नः कृणोतु ॥

3. अग्निदेवतायाः वेदगतचारित्रिकं वैशिष्ट्यं विलिख्यताम् ।

अथवा

नासदीयसूक्तस्य दार्शनिकतत्त्वं प्रतिपाद्यताम् ।

4. अधोलिखितेषु पदेषु द्वयोः व्याकरणदिशा साधन-प्रक्रिया प्रदर्श्यताम् । 4×2

i) अश्नवत् ii) होतारम् iii) श्रुधी iv) अहर्विदः ।

प्रथमप्रश्नान्तर्गतस्य कस्यचिदेकस्य मन्त्रस्य पदपाठं प्रदर्श्य यथेच्छं द्वयोः पदयोः सूत्रोल्लेखपूर्वकं स्वराः साध्यन्ताम् ॥

5. केषां पातकानां निवारणाय पञ्चमहायज्ञाः संपद्यन्ते, इति विलिख्य देवयज्ञस्य स्वरूपं प्रस्तूयताम् । 10

अथवा

शुनः शेपोपाख्यानमुखेन ''चरैवेति'' इति श्रुतिवाक्यस्य तात्पय विशदीक्रियताम् ।

6. उपनिषच्छब्दं निरूप्य कठोपनिषदि नचिकेतसा पार्थितस्य द्वितीय-वरस्य स्वरूप प्रतिपाद्यताम् ।

अथवा

अधोलिखितानां द्वितयस्य भावार्थः सरलसुरगिरा प्रस्तूयताम् । 5×2

a) अमृतस्य तु नाशास्ति वित्तेनेति ।

b) आत्मा वा अरे द्रष्टव्यः श्रोतव्यो मन्तव्यो निदिध्यासितव्यो मैत्रेयि ।

c) स यथा दुन्दुभेर्हन्यमानस्य न बाह्याञ् शब्दान् शक्नुयाद् ग्रहणाय दुन्दुभेस्तु ग्रहणेन दुन्दुभ्याघातस्य वा शब्दो गृहीतः ।

[First Half – 40 Marks]

1. अधोलिखितेसु निरुक्तपंक्तिषु कयोश्चित् द्वयोः यास्कानुसारं व्याख्या कार्या— 8×2

   a) निघण्टवः कस्मात् ? निगमा इमे भवन्ति ।

   b) अथ निपाताः, उच्चावचेष्वर्थेषु निपतन्ति ।

   c) षड् भावविकारा भवन्तीति वार्ष्यायणिः ।

   d) अथ अनन्विते अर्थ अप्रादेशिके विकारे अर्थनित्यः परीक्षेत केनचित् वृत्तिसामान्येन ।

अथवा

निरुक्तस्य किं प्रयोजनम् ? इति प्रतिपाद्यताम् ।

2. निम्नाङ्कितेषु पदेषु त्रयाणां निर्वचनं यास्कदिशा कर्तव्यम् – 3×3=9

   वीरः, मेघः, वाक्, उदकम्, जातवेदस्, उषस् ।

3. वेदस्य लक्षणं प्रामाण्यं च पूर्वपक्षनिरसन-पूर्वकं सायणानुसारं प्रतिपाद्यताम् । 15

अथवा

अर्थवादभागस्य प्रामाण्यं निरुप्यताम् ।

—o—